

Norum [Y 32]

Detta är en värdebeskrivning som ska förklara och förtydliga värdena inom riksintresset.

Id: Y 32

Namn: Norum

Kommun: Kramfors

Socken: Dals

Huvudsaklig karaktärstyp: Bymiljö

Andra karaktärstyper: Odlingslandskap, Kommunikationsmiljö

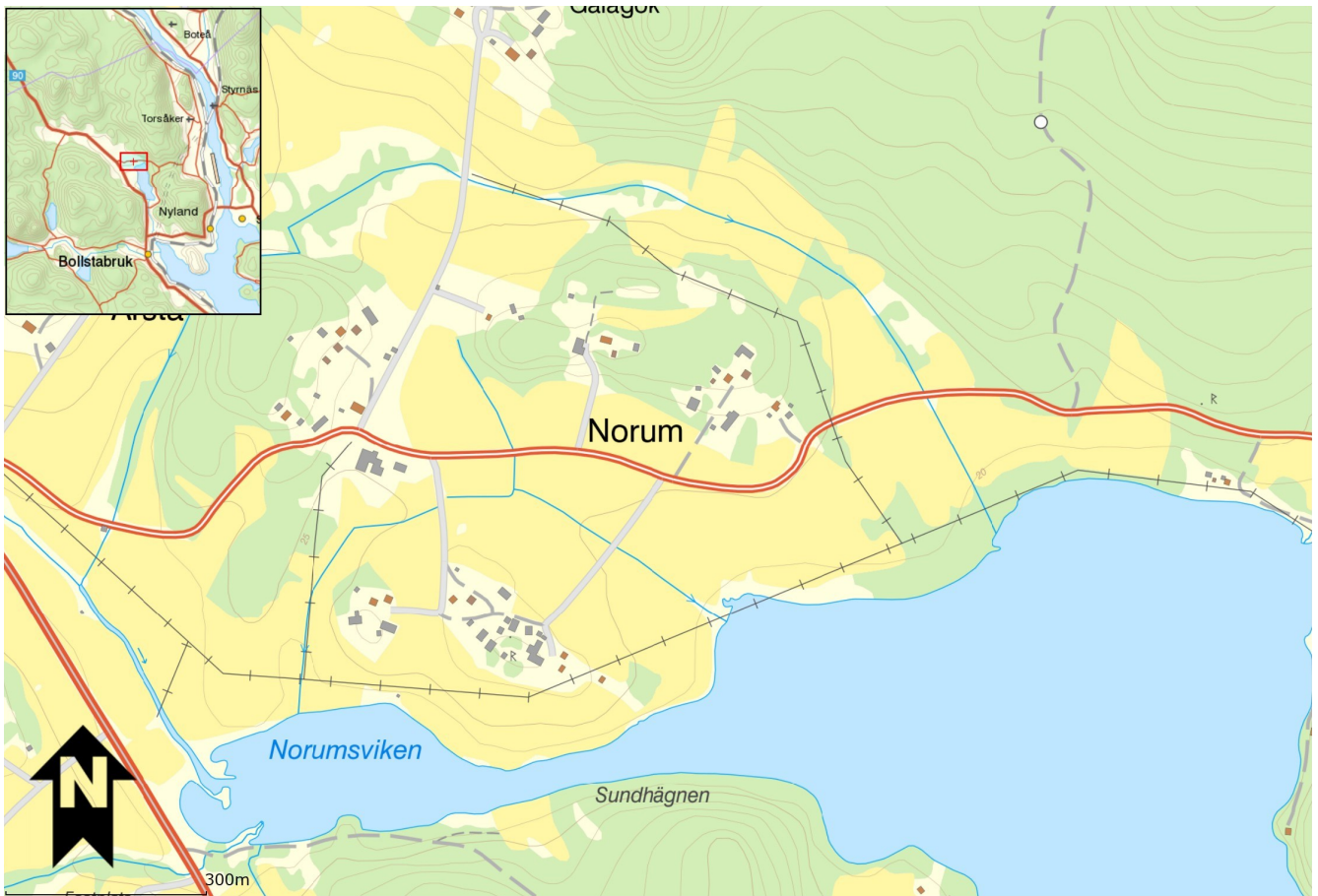
Riksintressebeskrivning beslutad av RAÄ 2018:

Motivering

Bymiljö från 1800-talet belägen i ett öppet och kuperat *odlingslandskap* med en karaktäristisk norrländsk bebyggelsestruktur där landskapets förutsättningar har styrt bebyggelseutvecklingen. *Kommunikationsmiljö*; *Vägmiljö* med äldre vägar som finns med på 1700-talets karta. (*Bymiljö, odlingslandskap, kommunikationsmiljö*).

Uttryck för riksintresset

Det småskaliga och öppna odlingslandskapet. Byns bebyggelsemönster med gårdarna grupperade i klungor på tre tydliga höjder i landskapet med utblick mot Lesjön och fria siktlinjer mellan gårdarna. Flertalet välbevarade bostads- och ekonomibyggnader från 1800-talet, de flesta där det övervägande antalet av boningshusen är uppförda som korsbyggnader. Karaktäristiska gårdsgrupperingar med två eller tre bostadshus i vinkel mot varandra och övriga byggnader oregelbundet placerade runt om. Bebyggelse- och gårdsstrukturer binds samman av terränganpassade äldre vägsträckningar.

© Länsstyrelsen, Lantmäteriet, NVDB, ESRI Inc, RAÄ, SGU, Sjöfartsverket, SMHI, SVO, SCB, SJV, FM, Bergsstaten, SLU

Skala 1:7000

Utbredning och landskap: Området täcker byn Norum och sträcker sig ner över delar av Lesjön och den innersta Norumsviken. Det ligger strax sydöst om Kyrkdal och väg 779. Områdets bebyggelse är omgiven av mindre partier av skogsklunkor och ligger på höjderna i det i övrigt öppna och svagt kuperade odlingslandskapet.

Utdrag från RAÄ ordlista med landskaps- och miljötyper:

Bymiljö: Bosättning innehållande flera intill varann belägna gårdar (minst två) och tillhörande produktionsmarker med vissa marksamfälligheter och viss funktionell samverkan. Framförallt avses här jordbrukets byar med sina under äldre tid täta slutna bykärnor och utvecklade kollektiva brukningsformer.

Riksintressets värden:

- Ett typiskt exempel på en äldre norrländsk by med bebyggelsen samlad på landskapets höjder.
- En välbevarad bebyggelse och karaktäristiska gårdsstrukturer från 1800-talet.
- Ett äldre vägnät som binder samman gårdarna i byn.

Riksintresset Norum är en del av ett kuperat och hävdad odlingslandskap i dalgången som går genom Dal. Norum by visar ett tydligt och karaktäristiskt bebyggelsemönster för äldre byar i Norrland. Det berättar om hur landskapets förutsättningar har styrt bebyggelseutvecklingen, då gårdarna uppfördes på mark som inte var lämplig att odla på. Gårdarna i Norum ligger samlade i tre tydligt avgränsade byggnadsklungor på tre höjder i form av bergknallar och moränbackar i det öppna landskapet. Varje klunga av gårdar har byggts ut, en i taget, allt eftersom byn har vuxit.

Gårdarna står kvar i sina ursprungliga lägen och binds samman av ett fint vägnät. Flera av dem har en byggnadsgruppering som är typisk för 1800-talet, med två bostadshus i vinkel mot varandra. Gårdsstrukturer och de många välbevarade bostadshusen och ekonomibyggnaderna berättar om 1800-talets byggnadsskick.

Norum har varit kontinuerligt bebyggd sedan 1500-talet. En gravhög på den södra bergknallen talar dessutom för att området har varit bebott sedan yngre järnålder.

Så här syns riksintressets värden i landskapet:

Bebyggelseutvecklingen styrd av landskapet

Riksintresset Norum har ett stort upplevelsevärde tack vare sin genuinitet och välbevarade bebyggelse. Kunskapsvärdet är att området ger en god uppfattning om ett bebyggelsemönster som är traditionellt för norrländska byar, med gårdarna placerade i höjdlägen och vända mot söder. I omgivningarna runt omkring finns ett flertal mindre jordbruksbyar som likt Norum ligger på höjderna. Det är landskapets topografi med de tre tydliga kullarna som är utmärkande för Norum och som gör det äldre bebyggelsemönstret särskilt lätt att avläsa. Det kuperade odlingslandskapet som sträcker sig ned mot Lesjön ger varje gård fria siktlinjer till sjön.

Karaktäristiskt för Norum är att man kan få en överblick av hela byn nästan var man än står. Från vägen ser man de tre kullarna med sin bebyggelse i var sitt väderstreck och från varje gård har man utsikt över de övriga gårdarna i byn. För att det fortsatt ska kunna gå att avläsa och uppleva riksintressets värden är det viktigt att värna om att landskapet hålls öppet.

Vägnätet i Norum kan hittas på kartor från 1700-talet, så rörelsemönstret i området är detsamma nu som då. Vägen förgrenar sig i ett fint vägnät som binder samman bebyggelsen i den utspridda byn. Den södra bergknallen närmast sjön är helt omgiven av åkrar. Åkrarna bryts endast upp av smala vägar som leder fram till gårdar. De övriga två bergknallarna med bebyggelse har skogsmark bakom och åkermark framför. Även här leder smala grusvägar till gårdar. Vägen som går genom byn är smal och kurvig och anpassad efter landskapets topografi.

Gårdsstruktur och bebyggelse

I Norum finns det många välbevarade bostadshus och ekonomibyggnader från 1800-talet. Det var en

tid då befolkningen ökade kraftigt i hela landet, särskilt på landsbygden, och det har satt tydliga spår i det agrara kulturlandskapet. Här finns flera så kallade korsbyggnader som är en vanlig och karaktäristisk byggnadstyp för Ångermanland. Korsbyggnaden har en nästan kvadratisk form med breda gavlar. Skorstenen är placerad mitt i huset och planlösningen formar nästan ett kors med ett rum i varje hörn, vilket har givit byggnadstypen sitt namn. I Ångermanland är korsbyggnaderna oftast en och en halv våning höga med en asymmetrisk entréfasad. Den välbevarade bebyggelsen i området, det hävdade odlingslandskapet och det äldre vägnätet skapar tillsammans en upplevelse av hur trakten såg ut under en tidsperiod som var gynnsam för landsbygden.

Gårdarnas byggnadsgruppering med två bostadshus i vinkel mot varandra är karaktäristisk för 1800-talets gårdsstruktur. Den berättar om hur den äldre generationen flyttade ut till en så kallad födorådstuga när den yngre generationen övertog gården. Runt bostadshusen står sedan mer oregelbundet den övriga bebyggelsen med ladugård och ekonomibygnader. Samtliga bostadshus är placerade så att de blickar ut mot sjön.

Vid ett par gårdar har de äldre mangårdsbyggnaderna bytts ut mot modernare hus, det skedde under mitten av 1900-talet. Den äldre gårdsstrukturen är ändå bevarad, tack vare att husen har fått en traditionell placering och fortfarande omges av stora ekonomibygnader. Ett nytt bostadshus har uppförts i anslutning till en äldre gård i byns västra del i skogsbrynet. Även här följer placeringen av byggnaden det äldre och dominerande bebyggelsemönstret att inte ta av jordbruksmark när man bygger.